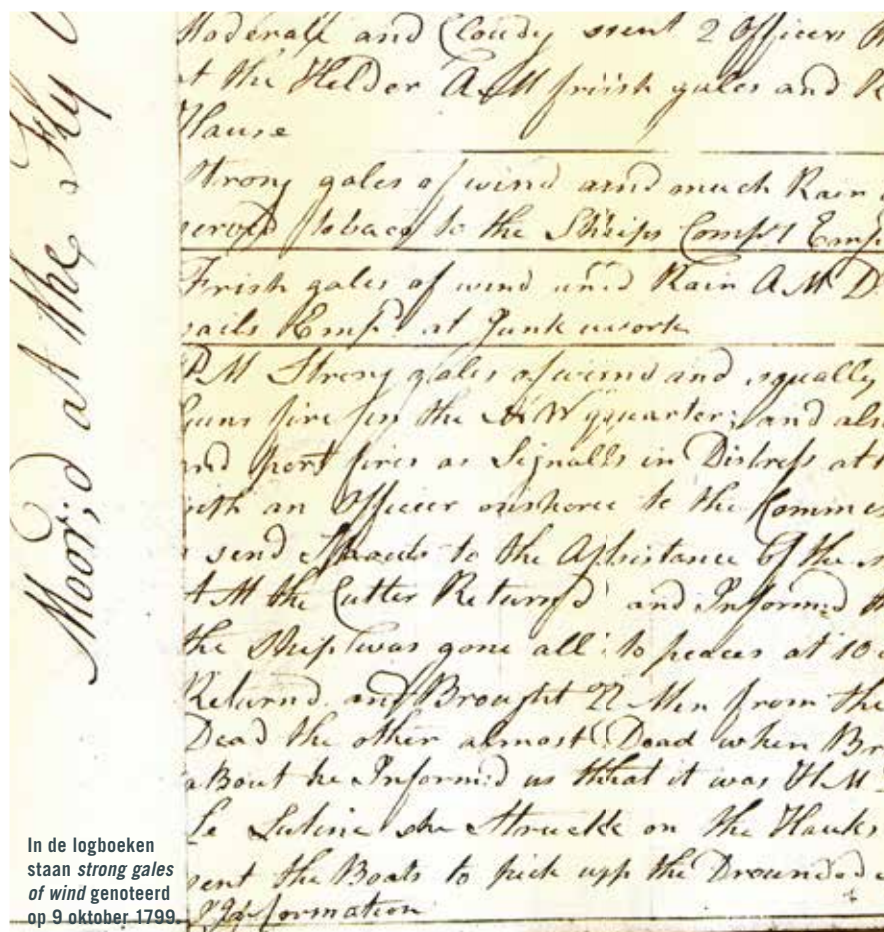

Schabracq voer op een fregat, een snel oorlogsschip.

Dirk de Hek maakte een model van de Lutine.

In de logboeken staan strong gales of wind genoteerd op 9 oktober 1799.

Op 8 oktober 1799 is het nog feest aan boord van de Lutine.

joseph schabracq **onbekende beroemdheid**

Bijzondere zeilprestaties zijn niet alleen voorbehouden aan mensen uit de categorie Bekende Nederlanders. Zeilen belicht een aantal van die vergeten zeilers onder de noemer 'Onbekende beroemdheden'.

ZEILEN TEGEN WIL EN DANK

JOSEPH SCHABRACQ VOER MEE OP HET SCHIP DAT NA HAAR ONDERGANG DE GEMOEDEREN BEZIG ZOU HOUDEN TOT OP DE DAG VAN VAN-DAAG – EN MORGEN, WAARSCHIJNLIJK, WANT DE RAADSELEN ROND DE DRIEMASTER WAAROP HIJ DE NOORDZEE OVERSTAK ZIJN NOG STEEDS NIET HELEMAAL OPGELOST. WIE WAS JOSEPH SCHABRACQ? WAT DEED HIJ AAN BOORD VAN EEN OORLOGSSCHIP? EN: OVERLEEFDE HIJ HET DRAMATISCHE EINDE VAN HET ZEILEND FREGAT?

TEKST MICHEL VAN STRATEN AFBEELDINGEN UIT DE LUTINE 1799-1999

De negende oktober van 1799 is al snel een spannende dag voor Joseph Schabracq. Hoewel hij de Noordzee wel vaker bevaren heeft, was dat nog nooit in deze omstandigheden. Eerder voer hij van Holland naar Engeland, om in Londen te gaan wonen en werken. Maar nu is hij als gast van kapitein Skynner begonnen aan een langere tocht, van Yarmouth naar Hamburg, ruim vierhonderd mijl. Hij heeft slecht weer. De scheepsbel, die op het fregat elke vier uur slaat om de wisseling van de wacht aan te kondigen, heeft hem een onrustige nacht bezorgd. Voor zover dat

nodig was, want de ruim van drank voorzien feestelijke bijeenkomst in de hut van de kapitein de avond tevoren heeft zijn gemoed ook geen goed gedaan. En nu komen daar de *strong gales of wind* bij, die kapitein Skynner in zijn logboek heeft geschreven. Het feestje was verlicht geweest, met warmte en drank. Maar nu is alles koud en nat. *'Much rain'*, is er inmiddels in het logboek bijgeschreven. Het enige goede aan de wind is de richting: zuidwest. Nou ja, de kracht ook wel, tenminste, als je een zeeman bent, gewend aan het op- en afrijden van de heuvels van de Noordzee, op een stukje hout van nog geen vijftig meter lang dat zich krakend van de ene golf op de andere stort. Telkens maar weer, telkens maar weer. Ondertussen striemt de regen over het

Een stampend fregat is geen gewone plek voor een notaris

De beroemde Lutine.

De Hollandse duinen zijn rood van het bloed. (Gravure van Dirk Langendijk)

Betzy Akersloot-Berg schetste een anonieme drenkeling op Vlieland.

dek, meer horizontaal dan verticaal, zo lijkt het wel. Het weer is wreed, maar mensen zijn soms wreder. Om klokslag 11.00 uur vindt zoals elke dag het harde ritueel plaats van het uittelen van disciplinaire straffen aan boord: twintig zweepslagen voor bemanningsleden die zich te buiten zijn gegaan aan dronkenschap of ongehoorzaamheid. Een openbare geseling, om te laten zien wie er hier de macht heeft. Alsof dat niet de elementen zijn. Het klappen van de zweep, het kermen van het slachtoffer, dat nog eens extra wordt gestraft door het opspattende zoute water dat zijn wonden bereikt: dat kan er voor Schabracq nog wel bij vandaag. Het harde zeemansleven dat hem omringt doet zijn eetlust niet toenemen, wanneer de kok even later het middageten uitdeelt. Droge, zoute stukken vlees, naar binnen te werken met scheepsbesluit die zo mogelijk nog droger is. 'God sends meat', zeggen de Engelsen, 'but the devil sends cooks'. Ach ja, die koks, dat zijn ook maar gewoon matrozen die niet beter weten.

Ruimende wind, vernauwende perspectieven

Had Joseph Schabracq maar geweten wat hem nog te wachten stond, dan zou hij dit als een van de betere momenten van zijn leven bestempeld hebben. Maar daar ziet het in zijn ogen nu zeker niet naar uit. Dat kan ook nauwelijks anders, want de omstandigheden worden er in de loop van deze woensdag niet beter op. De driemaster vaart al de volle vijftien knopen, maar de wind doet er toch nog een schepje bovenop. Dat kan het schip wel hebben - iets wat Schabracq nu niet volmondig over zichzelf zal zeggen, trouwens. De wind komt nu niet meer van achteren, maar van opzij. De noord-westenwind drukt het schip tegen de dwarse golven aan. De bewegingen worden onrustiger, wilder. Schabracq weet niet meer goed waar hij zich het beste kan begeven. Aan bakboord vangt hij de volle wind, en geregeld een plas schuimend water. Maar aan stuurboord komt hij wel akelig dicht bij het water. Ook bij het land trouwens, want daar doemt de Hollandse kust al op. Ah, land, verzucht Schabracq. Hij ziet de aanwezigheid van het hem bekende element bijna als opluchting, een mogelijk houvast in deze dreiging van lucht en water. Maar de lager wal is helemaal geen goede plek in deze omstandigheden. En hoewel het land weer lijkt te verdwijnen, door de opkomende mist, is het er nog wel, dreigender dan daarvoor.

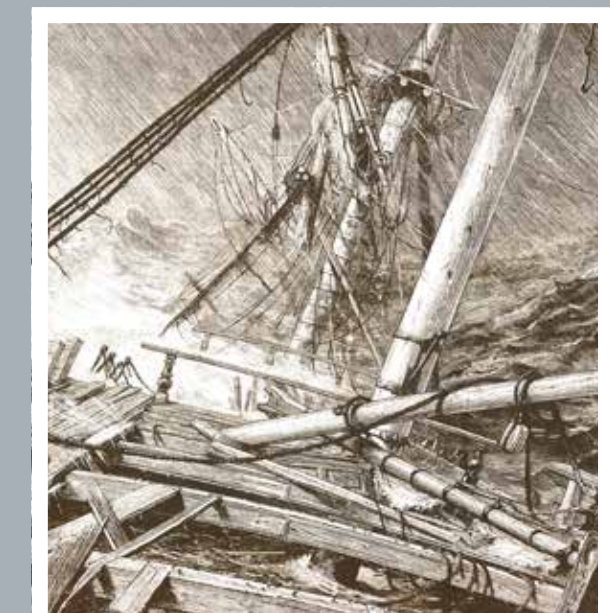
Notaris

Joseph Schabracq is geboren in 1754 in Amsterdam. Hij is het tiende kind van Hartog Isaac Schabracq en Kaatje Cohen. Het zal dringen zijn geweest in het gezin van totaal dertien. 'Schabracq' is een verbastering van Zebrak, een plaats in het huidige Tsjechië. Daar komt zijn familie oorspronkelijk vandaan. De Schabracqs zijn joods, en dat beperkt hun mogelijkheden. Ezechiël, een

broer van Joseph, richt in 1795 zelfs een eigen joodse sociëteit op, Felix Libertate, omdat joden in andere sociëteiten geweerd worden. Vader Isaac is diamantslijper, een van de weinige beroepen die openstaan voor joden. Joseph verhuist naar Engeland en wordt als hij 24 jaar oud is notaris. Naast arts is dat daar het enige door gilden beschermde beroep waarin joden zich kunnen vestigen. Joseph woont aan de Lothbury, een brede Londense straat. Zijn kantoor straat in de 'corner of Castle-alley', op nummer 12.

Oorlog

Een stampend fregat is geen gewone pek voor een notaris. Wat doet Joseph Schabracq tussen drie masten op een hobbelige Noordzee? Nou, het gaat hier om een bijzondere reis die toevallig vraagt om iemand van onbesproken reputatie, die toezicht kan houden op een waardevolle lading. Een notaris dus. Engeland is - weer eens - in oorlog met Frankrijk. In Toulon heeft Engeland een flinke slag geslagen en een deel van de Franse vloot buitgemaakt, waaronder het fregat La Lutine. De Engelsen dopen haar om in HMS Lutine. (Brengt dat geen ongeluk, de naam van een schip veranderen?) De oorlog speelt zich niet alleen op zee af, maar ook op Hollands grondgebied. De duinen die Schabracq aan het einde van woensdag 9 oktober 1799 door de nevel ziet opdoemen, zijn rood van het bloed; er is hevig gevochten aan de Hollandse kust. De situatie op het stuk land dat de notaris aan zich voorbij ziet trekken is dus nog erger dan op zee. Oorlog is niet alleen voor soldaten slecht: op het continent dreigt door de oorlogshandelingen ook nog een financiële crisis. De broers Benjamin en Abraham Goldsmid van het Londense handelshuis Goldsmid & Co bedenken een

SCHEEPSBEL

Lutines scheepsbel, pas sinds 1858 boven water, hangt in de centrale hal van verzekeraar Lloyd's of London. Als er een scheepsramp plaatsvond, werd de bel één keer geluid, bij redding twee keer. Daar is men in 1989 mee gestopt omdat er een scheur in de bel zit.

LUTINE

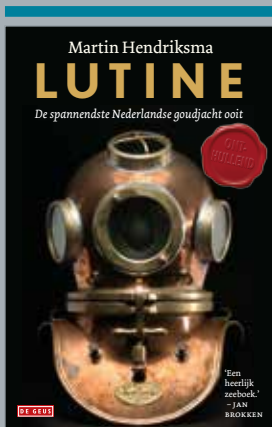
Lutine was een fregat, een snel zeilende driemaster, bedoeld voor het begeleiden van oorlogskonvoeien.

L.o.a.:	43 m
Breedte:	11,4 m
Diepgang:	3,6 m
Snelheid:	15 kn
Waterverplaatsing:	600 m ³
Bouwjaar:	1779
Bewapening:	32 kanonnen
Lading:	195 staven goud en 150 staven zilver

SCHATGRAVEN

Er zijn sinds 1799 talloze pogingen gedaan om de schatten van Lutine op te vissen, deels met succes. Journalist Martin Hendriksma heeft daar uitgebreid onderzoek naar gedaan. In zijn boek Lutine is te volgen hoe dat is gegaan en wat er volgens hem nog op de zeebodem ligt. Het wrakkenmuseum op Terschelling heeft een permanente expositie over Lutine en de goudjacht (www.wrakkenmuseum.nl). Ook Museum 't Behouden Huys besteedt er aandacht aan (www.behouden-huys.nl).

WIN EEN BOEK

Schrijver Martin Hendriksma deed uitgebreid onderzoek naar de mysteries achter *Lutine* en deed daar verslag van in zijn boek *Lutine, de spannendste Nederlandse goudjacht ooit*. Zeilen heeft een gesigneerd exemplaar. Stuur een e-mail naar info@zeilen.nl met een motivatie als u voor dit boek in aanmerking wilt komen.

plan dat de handelaren aan de overkant van de Noordzee weer voldoende vertrouwen moet geven: de Bank of England moet edelmetaal naar Hamburg sturen om garant te staan voor het in omloop zijnde papiergeld. Waarom Hamburg? Dat is een belangrijke doorvoerhaven om de rest van het continent te bereiken. De broers Goldsmid zijn belangrijke adviseurs van de Bank, en hun plan vindt gehoor. De Engelsen zullen goud, zilver en munten verplaatsen naar het vasteland om een crisis te voorkomen. Daar is ook *Lutine* mee volgeladen, met als einddoel de bankiers in Hamburg. De lading is te waardevol om aan alleen een stel ruige zeelui over te laten. De broers Goldsmid hebben daarvoor een oplossing, want ze kennen nog wel een notaris om het dure transport te begeleiden: hun neef Joseph Schabracq.

Zeilen tegen wil en dank

Schabracq laat zich meevoeren op de golven van de Noordzee en de grillen van de oorlog. Het schip vaart verder noordwaarts langs de Hollandse kust. Als de avond valt is er niet veel meer te zien maar des te meer te horen. Wanneer ze boven de Waddeneilanden komt, is de noordwestenwind nog verder toegenomen, en is die de strijd aangegaan met de ebstream die zich met alle geweld tussen de Waddeneilanden door naar buiten probeert te persen. De driemaster verlijert meer dan kapitein Skynner doorheeft. Tot een noodlottig moment, rond elf uur in de avond, waarop *Lutine* zich op de ondieptes stort, in het Zeegat van Terschelling. *Lutine* zit te zuidelijk. Met hoge snelheid komt ze in aanraking met de bodem. Door de klap breken haar masten. *Lutine*, want daar gaat het om, ligt muurvast. De bemanning weet kanonnen af te vuren, als noodvuur, in de hoop dat dat opgemerkt wordt. Dat gebeurt: de loodsen van Terschelling worden uit hun bed gehaald om te proberen bij het gestrande schip te komen. Tijdens hun woeste pogingen om de zee op te gaan zien ze de lijken al voorbij drijven.

Schabracq hoort ondertussen geen redders, maar psalmen. De bemanning probeert God op andere gedachten te brengen door Hem aan te roepen, terwijl de gasten, waaronder Schabracq, zich op het overhellende schip dat snel een wrak aan het worden is, vastklampen aan alles waar ze zich maar aan vast kunnen houden. Misschien denkt Schabracq op dit moment wel aan het testament dat hij enkele jaren hiervoor heeft opge maakt. Hij zou geen notaris zijn als hij zijn zaakjes niet goed geregeld zou hebben. Maar het was geen puur zakelijk opgesteld notarieel stuk. In het testament noemde hij zijn vrouw Frances 'de enige vriend die ik in deze wereld heb'. De executeurs van het testament, de broers Goldsmid, roept hij in zijn testament op om als 'barmhartige, rijke mannen' na zijn dood goed voor zijn 'arme, ongelukkige, maar eerbare vrouw' te zorgen, opdat zij 'geen slachtoffer wordt van de stormen

waarin ik mijn dagen doorbracht.' Je zou door zijn woordkeuze bijna gaan denken dat Schabracq een vooruitziende blik had.

Overlevende

De twintigjarige Vlielandse Folkert Visser is een van de loodsen die in de donkere stormnacht op weg is gegaan naar de plek van de ramp. Als de dag die volgt op de nachtelijke ramp is aangebroken, zien zij het wrak. Er blijkt zich een man aan het schip vast te klampen. Nog steeds giert de storm. De loodsen varen naar het wrak toe, zo goed en zo kwaad als dat kan in de schuimende zee. De drenkeling lijkt het enige stuk houvast dat hij heeft niet op te willen geven. Pas na veel moeite weet Folkert Visser de man over te halen om het zinkende schip te verlaten en over te stappen op de loodsboot. De man, die zich een hele nacht als enige overlevende in een gillende storm heeft vastgehouden aan een zinkend wrak, begint nu onverstaanbaar te raaskallen. Hij lijkt krankzinnig te zijn geworden van al het geweld. In diverse kranten verschijnen later berichten over deze overlevende. Zo bericht de Ommelander Courant van 12 november 1799 dat alle opvarenden 'verongelukt zijn, slechts een enkel uitgezonderd, te weeten de Notaris Schabracq' [met de spelling van familienamen nam men het niet zo nauw - MvS].

Mysteries

Het verhaal over Joseph Schabracq, *Lutine* en haar lading bevat misschien wel meer vragen dan antwoorden. Het is misschien vooral zo aansprekend doordat het vol mysteries zit. Waardoor liep de driemaster vast op de zandgronden voor de eilanden? Onoplettendheid, of toch een andere bestemming dan Hamburg? Of zorgde een verkeerd laadplan voor een te sterke verlijering door een omhoog stekend voorschip? De argumenten voor het één en tegen het ander zijn net zo talrijk als de pogingen die sinds 1799 zijn gedaan om het nog niet gevonden goud naar boven te halen. Ook over de waarde daarvan lopen de schattingen uiteen: van de 195 meegegeven goudstaven zijn er tot nu toe officieel 112 gevonden - waar is de rest? En die overlevende, ten slotte, dat was volgens journalist Martin Hendriksma de Engelse volmatroos John Rogers, en niet Schabracq. Het enige wat er van hem is overgebleven is zijn emotievolle testament.

Het lijkt alsof *Lutine* de betekenis van haar naam - 'kwelgeest' - nog steeds wil laten gelden. ●

Noot van de auteur: van wat zich tijdens de ramp van Lutine aan boord heeft afgespeeld bestaan geen verslagen uit de eerste hand. De hier weergegeven ervaringen van Joseph Schabracq zijn daarom gereconstrueerd aan de hand van de omstandigheden. Die omstandigheden zijn wel gedocumenteerd. Dit verhaal is mede mogelijk gemaakt door de hulp van Martin Hendriksma, waarvoor hartelijk dank.